

Κυριακή Αποκρέω (Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος)

Ὑπόμνημα εἰς τόν Ἅγιον Εὐαγγελιστήν Ματθαῖο, ὁμιλία 00´

α´. Τὴν περικοπὴν αὐτὴ τὴ γλυκύτετη, ποὺ δὲ σταματοῦμε νὰ τὴν ἐπαναφέρωμε ἀδιάκοπα, ἄς τὴν ἀκούσωμε τώρα μὲ κάθε προσοχὴ καὶ κατάνυξη· ἀποτελεῖ καὶ τοῦ λόγου εὐλογία κατάληξη. Γιατὶ κάμει σ´ αὐτὴν πολὺ λόγο γιὰ τὴν φιλανθρωπία καὶ τὴν ἐλεημοσύνη. Γι´ αὐτὸ καὶ πιὸ μπροστὰ μίλησε γι´ αὐτὴ μὲ διάφορους τρόπους ἀλλὰ ἐδῶ καθαρώτερα κι ἐντονώτερα. Γιατὶ δὲν παρουσιάζει ἐδῶ δύο ἢ τρία ἢ πέντε πρόσωπα ἀλλὰ ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Μόλο ποὺ οἱ προηγούμενες ποὺ παρουσίαζαν δύο πρόσωπα, δὲν παρουσίαζαν αὐτὰ τὰ δύο μόνο, ἀλλὰ ἀκριβῶς δύο κατηγορίες, ὅσους παρακούουν καὶ ὅσους ὑπακούουν. Ἀλλὰ ἐδῶ μεταχειρίζεται τὸ λόγο πιὸ φανερό καὶ κατὰ τρόπο ποὺ προκαλεῖ περισσότερη φρίκη. Γι´ αὐτὸ δὲν λέγει Μοιάζει ἢ Βασιλεία ἀλλὰ ὀλοφάνερα παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του, λέγοντας Ὅταν ἔρθῃ ὁ Γιὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ ὅλη τὴ δόξα

του. Γιατί τώρα έχει έρθει χωρίς τιμή, με βρισιές και περιγέλασμα, τότε θα καθίση στο θρόνο τῆς δόξας του. Μνημονεύει ἀδιάκοπα τὴ δόξα. Ἐπειδὴ ἦταν κοντά ὁ σταυρός, πράγμα πὸ νομιζόταν ἐπονείδιστο, γι' αὐτὸ τονώνει τὸν ἀκροατὴ καὶ φέρνει μπροστὰ στὰ μάτια του τὸ δικαστήριον καὶ στήνει γύρω ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Καὶ δὲ δίνει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μόνο φοβερότητα στὸ λόγο ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ δείχνη τοὺς οὐρανοὺς ν' ἀδειάζουν. Γιατί θὰ εἶναι μαζί του ὅλοι οἱ ἄγγελοι, λέει, γιὰ νὰ μαρτυροῦν τὶς ὑπηρεσίες των σὰν ἀπεσταλμένοι τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα θὰ προκαλῆ τὴ φρίκη ἢ μέρα ἐκείνη. Ἐπειτα λέγει· θὰ συναχθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη, δηλαδὴ ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Καὶ θὰ τοὺς χωρίσῃ ἀνάμεσά τους, καθὼς ὁ βοσκὸς τὰ πρόβατα. Τώρα δὲν εἶναι χωρισμένοι παρὰ ὅλοι μαζί, ἐνῶ τότε θὰ γίνῃ ὁ χωρισμὸς μὲ κάθε ἀκρίβεια. Καὶ πρῶτα τοὺς χωρίζει ἀπὸ τὴ θέση καὶ τοὺς φανερώνει. Ἐπειτα δείχνει τὸν τρόπο καθενὸς μὲ τὸ ὄνομά πὸ τοὺς δίνει· τὴ μιὰ κατηγορία τὴν ὀνομάζει ἐρίφια, τὴν ἄλλη πρόβατα, γιὰ νὰ δείξῃ πόσο ἄκαρποι εἶναι οἱ πρῶτοι –γιατί κανένα ὄφελος δὲν μπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰ ἐρίφια· καὶ τὴ μεγάλη ὠφέλεια τῶν ἄλλων –γιατί εἶναι μεγάλο τὸ εἰσόδημα τῶν προβάτων, μαλλὶ καὶ γάλα καὶ μικρά, πὸ δὲν μπορεῖ τὸ ἐρίφι νὰ δώσῃ. Τ' ἄλογα ζῶα ὅμως εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἄγονα ἢ γόννιμα, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴ θέλησή τους καὶ γι' αὐτὸ ἄλλοι τιμωροῦνται κι ἄλλοι στεφανώνονται.

Καὶ δὲν τοὺς ἐπιβάλλει τιμωρία, ὥσπου νὰ τοὺς εἰσαγάγῃ σὲ δίκη. Κι ἀφοῦ τοὺς βάλῃ ἀπέναντί του, ἀπαριθμεῖ τὶς ἀξιοποινές πράξεις τους. Αὐτοὶ μιλοῦν μὲ ταπείνωση ἀλλὰ δὲ τοὺς ἀπομένει πιά κανένα ὄφελος. Πολὺ εὐλόγα, γιατί περιφρόνησαν τόσο ἀξιοπρόσεκτο πράγμα. Γιατί κι οἱ προφῆτες τὸ διαλαλοῦσαν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Ἀγάπη θέλω, ὄχι δῶρα. Κι ὁ νομοθέτης σ' αὐτὸ ὠδηγοῦσε καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ πράγματα. Καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση αὐτὸ μᾶς ἀποδεικνύει. Πρόσεξε ὅτι αὐτὸς εἶναι γυμνὸς ὄχι ἀπὸ ἓνα καὶ δύο μόνο ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα. Ὅχι μόνο δὲν τοῦ ἔδωσαν τροφή ὅταν πεινοῦσε, οὔτε τὸν ἔντυσαν ὅταν ἦταν γυμνός· δὲν ἔκαναν οὔτε τὸ ἐλαφρότερο· μιὰ ἐπίσκεψη ὅταν ἦταν ἄρρωστος. Πρόσεξε πόσο ἔλαφρά καθήκοντα ἐπιβάλλει. Δὲν εἶπε

Ἦμουν στὴ φυλακὴ καὶ μ' ἀποφυλακίσατε, ἄρρωστο καὶ μὲ κάματε ὑγιῆ ἀλλὰ μ' ἐπισκεφτήκατε κι ἦρθατε σὲ μένα. Καὶ στὴν πεῖνα ἢ ὑποχρέωση δὲν ἦταν βαρειά. Δὲ ζητοῦσε πλούσιο τραπέζι, ἀλλὰ τὸ χρειαζούμενο μόνο καὶ τὴν ἀπαραίτητη τροφὴ καὶ τὴ ζητοῦσε μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ ἰκέτη. Ὡστε ὅλα ἦσαν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τοὺς δικάσουν· τὸ εὐκόλο πρᾶγμα ποὺ ζητοῦσε- λίγο ψωμί. Ἡ ἀξιολύπητη ὄψη του ἰκέτη -ἦταν φτωχός. Ἡ συγγένεια τῆς καταγωγῆς, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωπος. Ἡ ποθητὴ ὑπόσχεση -ὑποσχόταν τὴ βασιλεία. Ἡ φοβερὴ τιμωρία-ἀπειλοῦσε μὲ τὴ γέενα. Ἡ ἀξία ἐκείνου ποὺ δεχόταν· ἦταν θεὸς αὐτὸς ποὺ δεχόταν μὲ ὄψη φτωχοῦ. Ἡ ὑπερβολικὴ τιμὴ-ἔκρινε ὅτι ἄξιζε νὰ ταπεινωθῆ τόσο. Ἡ δικαιολογημένη παροχὴ -ἔπαιρνε ἀπὸ τὰ δικά του. Ἀπέναντι σ' ὅλα αὐτὰ ἢ φιλαργυρία ἔκαμε τυφλὰ τὰ θύματά της καὶ μ' ὅλη τὴ ἀπειλὴ ποὺ ὑπῆρχε. Γιατὶ καὶ πιὸ πάνω λέγει ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν τὸν δέχονται καὶ οἱ ὅμοιοι τοὺς θὰ πάθουν χειρότερα ἀπὸ τοὺς Σοδομίτες. Καὶ ἐδῶ ἐπαναλαμβάνει· Ἀφοῦ δὲν ἐπράξατε κάτι σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους αὐτοὺς ἀδελφούς μου, οὔτε σ' ἐμένα δὲν τὸ ἐπράξατε. Τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς του; Καὶ πῶς τοὺς ἀποκαλεῖ ἐλάχιστους; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀδελφοί, ἐπειδὴ εἶναι ταπεινοί, φτωχοί καὶ περιφρονημένοι. Αὐτῆς τῆς κατηγορίας τοὺς ἀνθρώπους καλεῖ νὰ τοὺς κάμη ἀδελφούς του, τοὺς ἄγνωστους κι εὐκολακαταφρόνητους. Ὅχι τοὺς μοναχοὺς κι ὄσους κατοικοῦν στὰ βουνὰ μόνο, ἀλλὰ κάθε πιστό. Ἄς εἶναι λαϊκός, φτάνει νὰ εἶναι πεινασμένος καὶ νηστικὸς καὶ γυμνὸς καὶ ξένος. Θέλει νὰ δοκιμάσῃ ὅλη τὴ φροντίδα μας. Ἀδελφό μας τὸν κάνει τὸ βάπτισμα καὶ ἡ κοινωνία τῶν θείων μυστηρίων.

β. Ἐπειτα γιὰ νὰ δοῦμε κι ἀπὸ ἄλλη ἄποψη τὸ δίκαιο τῆς ἀποφάσης. Πρῶτα ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους καὶ λέει· Ἐλάτε, οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία ποὺ ἐτοιμάστηκε γιὰ σᾶς ἀπὸ τὴν καταβολὴ τοῦ κόσμου. Ἐπείνασα καὶ μοῦ δώσατε φαγητό. Κι ὅλα τὰ ἐπόμενα. Γιὰ νὰ μὴ λένε ὅτι δὲν εἶχαμε, τοὺς καταδικάζει ἀπὸ τοὺς συνδούλους. Ὅπως τὶς παρθένες ἀπὸ τὶς ἄλλες παρθένες κι ἀπὸ τον πιστὸ δοῦλο τὸν ἄλλο δοῦλο ποὺ ἔπινε κι ἔτρωγε, κι αὐτὸν ποὺ ἔκρυσσε τὸ τάλαντο, ἀπὸ τοὺς δύο ποὺ τὰ παρουσιάσαν καὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους καταδικάζει καθέναν ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Κι ἄλλοτε ἢ σύγκριση

αὐτὴ εἶναι σύγκριση ἰσότητος, ὅπως στὴν περίπτωση αὐτὴ καὶ τῶν παρθένων. Ἄλλοτε πάλι εἶναι σύγκριση ὑπεροχῆς, ὅπως ὅταν λέη· θὰ σηκωθοῦν οἱ Νινευῖτες καὶ θὰ κατακρίνουν τὴ γενεὰ αὐτὴ, γιατί ἐπίστεψαν στὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ. Καὶ νὰ ποῦ ὑπάρχει ἐδῶ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν προφήτη Ἰωνᾶ. Ἀκόμα κι ἡ βασίλισσα τοῦ Νότου θὰ κατακρίνη αὐτὴ τὴ γενεὰ, γιατί ἦρθε νὰ μάθῃ τὴ σοφία τοῦ Σολομῶντα. Κι ὑπάρχει ἐδῶ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ σοφία τοῦ Σολομῶντος. Καὶ πάλι ἡ σύγκριση ἀπὸ τὸ ἴσο. Αὐτοὶ θὰ γίνουν κριταί σας. Κι ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀνώτερο· Δὲ γνωρίζετε ὅτι θὰ κρίνωμε ἀγγέλους; Πολὺ περισσότερο πλάσματα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐδῶ ἔχομε σύγκριση ἰσότητος· συγκρίνει πλούσιους μὲ πλούσιους, φτωχοὺς μὲ φτωχοὺς. Καὶ δὲ δείχνει μ' αὐτὸ μόνο τὸν τρόπο ὅτι ἡ ἀπόφασή του εἶναι δίκαιη, ὅτι ἀποδείχτηκαν δίκαιοι οἱ ὁμόδουλοὶ τους μέσα στὶς ἴδιες συνθῆκες, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔδειξαν ὑπακοὴ καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμα, ὅπου ἡ φτώχεια δὲν ἦταν ἐμπόδιο· νὰ ποτίσουν τὸ διψασμένο, νὰ ἰδοῦν ἕνα φυλακισμένο, νὰ ἐπισκεφθοῦν ἕνα ἄρρωστο. Ἀφοῦ ἔκαμε τὸ ἐγκώμιο τῶν δικαίων δείχνει πόσο ἡ ἀγάπη του γι' αὐτοὺς προερχόταν ἀπὸ ψηλά. Ἐλάτε, τοὺς λέει, οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσετε τὴν βασιλεία ποῦ ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ σᾶς ἀπὸ τὴν καταβολὴ τοῦ κόσμου. Πόσα ἀγαθὰ δὲν ἀντισταθμίζει ἡ φράση αὐτὴ, ὅτι εἶναι εὐλογημένοι καὶ μάλιστα εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα! Καὶ γιὰ ποιό λόγο ἀξιώθηκαν τέτοια τιμὴ; Ἐπέινασα καὶ μοῦ δώσατε φαγητό, ἐδίψασα καὶ μ' ἐποτίσατε καὶ τὰ ἄλλα. Πόση τιμὴ καὶ πόση εὐτυχία δὲν ἀξίζουν αὐτὲς οἱ λέξεις; Καὶ δὲν τοὺς εἶπε, πάρετε, ἀλλὰ κληρονομήστε, σὰ νὰ ἦταν δικά τους, πατρικὰ, σὰ νὰ τοὺς ὀφείλοντας ἀπὸ τὸν οὐρανό. Προτοῦ γεννηθῆτε σεῖς, λέγει, αὐτὰ εἶχαν ἐτοιμαστῆ καὶ τακτοποιηθῆ γιὰ χάρη σας, ἐπειδὴ ἐνγώριζα ὅτι θὰ φτάνατε σ' αὐτὸ τὸ ὕψος. Καὶ σὰν ἀμοιβὴ ποιῶν πράξεων τὰ παίρνουν; Εἶναι ἀμοιβὴ φιλοξενίας, ρούχων, ψωμιοῦ, νεροῦ δροσεροῦ, ἐπισκέψεως, εἰσόδου στὴ φυλακὴ. Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις εἶναι τὸ χρειαζούμενο καὶ σὲ μερικὲς κάτω κι ἀπ' αὐτό. Γιατὶ βέβαια, ὅπως εἶπα, ὁ ταλαιπωρημένος κι ὁ φυλακισμένος δὲ γυρεύει αὐτὸ μονάχα ἀλλὰ ὁ ἕνας νὰ ἐλευθερωθῆ κι ὁ ἄλλος νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ δεινὰ του. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐπειδὴ εἶναι ἡμερος ἀπαιτεῖ τὰ σύμφωνα μὲ τὴ δύναμή μας ἢ καλύτερα τὰ λιγώτερα ἀπ' αὐτὴ, ἀφήνοντας τὸ

περισσότερο στη δική μας φιλοτιμία. Καὶ στοὺς ἄλλους φωνάζει Φύγετε ἀπὸ μένα οἱ καταραμένοι- ὄχι πιά ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιατί δὲν τοὺς καταράστηκε ἐκεῖνος, ἀλλὰ τὰ ἴδια τοὺς τὰ ἔργα. Στὴν αἰώνια φωτιά, ποὺ ἔχει ἐτοιμαστῆ ὄχι γιὰ σᾶς ἀλλὰ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του. Γιὰ τὴ βασιλεία, ὅταν ἔλεγε· Ἐλᾶτε, κληρονομήστε τὴ βασιλεία, συμπλήρωσε, ποὺ ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ σᾶς πρὶν ἀπὸ τὴν καταβολὴ τοῦ κόσμου. Ὅχι ὅμοια καὶ γιὰ τὴ φωτιὰ ἀλλά, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ γιὰ τὸ διάβολο. Γιατί ἐγὼ ἐτοίμασα γιὰ σᾶς τὴ βασιλεία, τὴ φωτιὰ ὅμως ὄχι γιὰ σᾶς ἀλλὰ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του. Κι ἐπειδὴ σεῖς ρίξατε σ' αὐτὴν τοὺς ἑαυτοὺς σας, τὸν ἑαυτὸ σας νὰ κατηγορῆτε. Κι ὄχι αὐτὰ μόνο ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ παρακάτω σὰ νὰ δικαιολογῆται, παραθέτει καὶ τοὺς λόγους. Ἐπίνασα καὶ δὲ μοῦ δώσατε φαγητό. Ἀκόμα καὶ ἐχθρὸς νὰ ἦταν αὐτὸς ποὺ πλησίασε, δὲν ἔφταναν τὰ παθήματά του ἀκόμα καὶ τὸν ἄσπλαχνο νὰ συγκινήσουν καὶ νὰ λυγίσουν, ἢ πείνα τὸ κρῦο, ἢ φυλακὴ, ἢ γυμνότητα, ἢ ἀρρώστια, ἢ παντοτινὴ περιπλάνησή του στὸ ὑπαιθρο; Αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ ἀκόμα καὶ τὴν ἐχθρα νὰ διαλύσουν. Ἀλλὰ σεῖς δὲν τὰ ἐκάματε οὔτε σὲ φίλο, ποὺ εἶναι φίλος καὶ εὐεργέτης καὶ Κύριος. Καὶ σκυλὶ πεινασμένο ἂν δοῦμε, πολλές φορές συγκινούμαστε. Καὶ θηρίο ἂν ἀντικρύσωμε, λυγίζομε. Ὅταν ὅμως δῆς τὸν Κύριό σου, δὲ λυγίζεις; Ποῦ μπορεῖ νὰ σταθῆ ἀπολογία γι' αὐτά; Ἄν ἦταν αὐτὸ μόνο, δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ τὸν ἀνταμείψη; Δὲ λέγω ὅτι θ' ἀκούση τέτοια φωνὴ μπροστὰ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη ἀπὸ αὐτὸν ποὺ κάθεται στὸν πατρικὸ του θρόνο, οὔτε ὅτι θὰ ἐπιτύχη τὴ βασιλεία ἀλλὰ ἢ ἴδια ἢ διάπραξη τῆς ἐντολῆς δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἀνταμείψη; Τώρα ὅμως καὶ στὴν οἰκουμένη ὅλη μπροστὰ καὶ μὲ τὴ λάμψη ὅλης τῆς ἄρρητες ἐκείνης δόξας κάνει τὴν ἀνακήρυξή σου καὶ σὲ στεφανώνει κι ἀναγνωρίζει ὅποιον ἔδωσε φαγητὸ καὶ δέχθηκε ξένους. Καὶ δὲ θεωρεῖ ταπεινωτικὸ νὰ λήη τέτοια, γιὰ νὰ κἀνη πιὸ λαμπερὸ τὸ στεφάνι σου. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦτοι τιμωροῦνται κι ἐκεῖνοι στεφανώνονται ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιατί κι ἂν ἔχουν πράξει ἄπειρα, ἢ γενναιοδωρία ἀνήκει στὴ χάρη· γιὰ τόσο μικρὰ κι ἀσήμαντα νὰ τοὺς δοθῆ ὁ τόσο μεγάλος οὐρανὸς καὶ ἡ Βασιλεία καὶ τόσο μεγάλη τιμὴ. Κι ὅταν συμπλήρωσε ὁ Ἰησοῦς αὐτοὺς τοὺς λόγους, εἶπε στοὺς μαθητὰς του· Γνωρίζετε ὅτι σὲ δύο μέρες ἔρχεται τὸ Πάσχα καὶ ὁ Γιὸς

τοῦ ἀνθρώπου θὰ παραδοθῆ γιὰ νὰ σταυρωθῆ. Πάλι μόλις βρῆκε εὐκαιρία μιᾶ γιὰ τὸ Πάθος, ὅταν τοὺς ἐθύμισε τὴ βασιλεία καὶ τὴν ἐκεῖ ἀνταπόδοση καὶ τὴν αἰώνια τιμωρία. Σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε. Γιατί σᾶς τρομάζουν τὰ πρόσκαιρα δεινὰ τὴ στιγμή πού σᾶς περιμένουν τέτοιου εἴδους ἀγαθὰ;

γ'. Προσέξτε πῶς αὐτὸ πού τοὺς λυποῦσε ὑπερβολικὰ τὸ οἰκονόμησε μὲ τρόπο ἀσυνήθιστο καὶ τὸ ἀποσκέπασε μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα. Δὲν τοὺς εἶπε ὅτι Γνωρίζετε πῶς σὲ δύο μέρες παραδίδομαι; Ἀλλὰ Γνωρίζετε πῶς σὲ δύο μέρες ἔρχεται τὸ Πάσχα καὶ τότε συμπλήρωσε ὅτι θὰ παραδοθῆ γιὰ νὰ σταυρωθῆ. Δείχνει ὅτι αὐτὸ πού γίνεται εἶναι μυστήριο καὶ ἑορτὴ καὶ πανήγυρη γιὰ τὴ σωτηρία τῆς οἰκουμένης κι ὅτι προβλέπει τὰ παθήματά του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ αὐτὸ τοὺς ἦταν ἀρκετὴ παρηγορία, καὶ δὲν τοὺς μίλησε καθόλου γιὰ τὴν ἀνάστασή του. Ἦταν περιττό, νὰ ξαναμιλήσῃ πάλι γι' αὐτὴ, ἀφοῦ τόσα εἶχε φανερώσει. Μὰ κι ἀλλιῶς ὅπως εἶπα δείχνει ὅτι καὶ τὸ ἴδιο τὸ Πάθος εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἀμέτρητα δεινὰ, ἀφοῦ τοὺς ἐθύμισε μὲ τὴν ἀναφορά τοῦ Πάσχα τὶς παλαιᾶς εὐεργεσίες του στὴν Αἴγυπτο. «Τότε μαζεύτηκαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ στὸ σπίτι τοῦ ἀρχιερέα Καϊάφα καὶ ἐσκέφτονταν νὰ πιάσουν μὲ δόλο τὸν Ἰησοῦ καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν. Καὶ κατέληγαν νὰ μὴν τὸν πιάσουν κατὰ τὴν ἑορτὴ, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ταραχὴ στὸ λαό». Βλέπετε τὴν ἀνεκδιήγητη διαφθορὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κράτους; Μελετῶντας παράνομη πράξη ἔρχονται στὸν ἀρχιερέα, γιὰ νὰ πάρουν ἐξουσιοδότηση ἀπ' αὐτὸν πού ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐμποδίσει. Καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς; Ὁ νόμος θέλει νὰ εἶναι ἕνας, τότε ὅμως ἦσαν πολλοί. Ἀπ' αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸ κράτος βρισκόταν στὴν ἀρχὴ τῆς διαλύσεως. Ὁ Μωσῆς, ὅπως εἶπα, ὤρισε νὰ εἶναι ἕνας κι ὅταν πεθάνῃ νὰ τὸν διαδεχθῆ ἄλλος καὶ μὲ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τούτου μετροῦσαν τὴν ἐξορία ἐκείνων ποῦ διέπραξαν φόνο ἀκούσια. Πῶς λοιπὸν ἦσαν τότε πολλοί; Ἡ θητεία καθενὸς ἔπειτα εἶχε γίνῃ ἐνιαύσια. Αὐτὸ ἔκαμε φανερὸ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν ἔγραφε γιὰ τὸ Ζαχαρία, πῶς ἀνέλαβε μετὰ τὴν ἀρχιερετεία τοῦ Ἀβιά. Αὐτοὺς λοιπὸν ἀποκαλεῖ ἐδῶ ἀριχερεῖς, πού διαδέχονται ἀρχιερεῖς ἄλλους. Καὶ τί ἀποφάσισαν; Νὰ τὸν συλλάβουν κρυφὰ καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν; Καὶ τὰ δύο, γιατί

έφοβοῦνταν τὸ λαό. Γι' αὐτὸ καὶ περίμεναν νὰ περάση ἡ Ἑορτή. Ὅχι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἑορτῆς ἔλεγε. Ὁ διάβολος δὲν ἤθελε νὰ γίνη κατὰ τὸ Πάσχα, γιὰ νὰ μὴ γνωστοποιήσῃ τὸ Πάθος, ἐκεῖνοι γιὰ νὰ μὴ γίνη ταραχή. Προσέξατε λοιπὸν πῶς ὑπολογίζουν ὄχι τὸ θεό, οὔτε πῶς ἡ ἁμαρτία τους θὰ ἦταν μεγαλύτερη ἐξ αἰτίας τῆς περιστάσεως ἀλλὰ παντοῦ τοὺς ἀνθρώπους. Στὴ βράση τοῦ θυμοῦ τους ὅμως ἀλλάζουν πάλι. Ἄφοῦ εἶπαν. Ὅχι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἑορτῆς, ὅταν βρῆκαν τὸν προδότη, δὲν κρατήθηκαν ἀπὸ τὴν ἑορταστικὴ ὥρα ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὴ τὸν ἔσφαξαν. Καὶ γιὰ τὸν κράτησαν τότε; Κι ἐπειδὴ ὁ θυμὸς τους ἦταν ὅπως εἶπα στὸ κατακόρυφο κι ἐπειδὴ περίμεναν ὅτι τότε θὰ εὔρισκαν κι ἐπειδὴ ἐνεργοῦσαν πάντοτε σὰν τυφλοί. Μόλο πὺ ἐκεῖνος χρησιμοποιοῦσε ἄριστα τὴν πονηρία τους στὸ σχέδιο του, δὲν ἦσαν ὡστόσο ἐκεῖνοι γι' αὐτὸ ἀνεύθυνοι, ἀλλὰ γιὰ τὴν κακὴ τους γνώμη ἦσαν ἄξιοι μεγάλης τιμωρίας. Ὅταν ἔπρεπε νὰ ἐλευθερώσουν ἀκόμα κι ὄλους τοὺς ἔνοχους, τότε αὐτοὶ σκότωσαν τὸν ἄθῶο, πὺ τοὺς ἔκαμε ἄπειρες εὐεργεσίες καὶ καταφρόνησε γιὰ χάρη τους τὰ ἔθνη. Μὰ ὦ φιλανθρωπία! Τοὺς τόσο μοχθηροὺς, τοὺς τόσο βάνουσους κι ἀπὸ ἄπειρες κακίες γεμάτους τοὺς σώζει πάλι καὶ στέλνει τοὺς ἀποστόλους νὰ σφαγοῦν γιὰ χάρη τους καὶ αὐτοὶ φέρνουν τὴν παράκλησή του. Εἶμαστε οἱ πρεσβευτὲς τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τέτοια παραδείγματα δὲ συμβουλεύω. Ἄς πεθάνωμε γιὰ χάρη τῶν ἐχθρῶν μας. Ἐπρεπε καὶ τοῦτο νὰ πῶ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶμαστε κάπως ἀδύνατοι, τοῦτο σᾶς λέγω τώρα. Ἄς μὴ ζηλεύωμε τοὺς φίλους, ἄς μὴ φθονοῦμε τοὺς εὐεργέτες μας. Δὲ σᾶς συμβουλεύω τώρα. Ἄς εὐεργετοῦμε ὅποιους μᾶς κάνουν κακό. Τὸ ἐπιθυμῶ καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὅμως εἶστε πιὸ σωματικοί, τουλάχιστο μὴν ἀνταποδίδετε τὸ χτύπημα. Μήπως ἡ ζωὴ μας εἶναι θέατρο καὶ ἠθοποιία; Γιατὶ εἶστε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι μὲ τὴν πραγματικότητα; Δὲν ἔχουν γραφῆ χωρὶς λόγο καὶ τὰ ἄλλα κι ὅσα κοντὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸ σταυρὸ ἔπραξε, πὺ μποροῦν νὰ ἀνακαλέσουν στὸν ὀρθὸ δρόμο. Γράφτηκαν γιὰ νὰ μιμηθῆς τὴν καλωσύνη του καὶ νὰ ζηλέψῃς τὴ φιλανθρωπία του. Γιατὶ καὶ νὰ ξεκουραστοῦν τοὺς ἔβαλε καὶ τὸ αὐτὶ τοῦ ὑπηρέτη θεράπευσε καὶ μὲ καλωσύνη μίλησε μαζί τους. Καὶ πάνω στὸ σταυρὸ ὅταν ἦταν, ἔκαμε θαύματα μεγάλα, γυρίζοντας τὶς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, σπάζοντας τὶς πέτρες, ἀνασταίνοντας τοὺς νεκρούς, μὲ ὄνειρα φοβίζοντας τὴ γυναῖκα

τοῦ δικαστῆ του, δείχνοντας ὅλη τὴν ἡμέραδα κατὰ τὴ δίκη του τὴν ἴδια, ποὺ μποροῦσε νὰ τοὺς προσελκύσει ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὰ θαύματά του, διατυπώνοντας ἀμέτρητες προφητεῖες, στὸ δικαστήριον καὶ στὸν ἴδιο ἐπάνω τὸ σταυρὸ κραυγάζοντας· Πατέρα μου, συγχώρεσε τὴν ἁμαρτία τους. Κι ὅταν τὸν ἔθαψαν πόσα θαύματα δὲν ἔκαμε γιὰ τὴ σωτηρία τους; Κι ὅταν ἀναστήθηκε δὲν ἐκάλεσε ἀμέσως τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἔδωσε συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους; Δὲν τοὺς ὑποσχέθηκε τ' ἀμέτρητα ἀγαθὰ; Ποιὸ εἶναι πιὸ παράδοξο ἀπὸ τοῦτο; Αὐτοὶ ποὺ τὸν σταύρωσαν καὶ ποὺ ἔσταζαν αἷμα, ἀφοῦ τὸν σταύρωσαν, ἔγιναν γιοὶ τοῦ θεοῦ. Ποιὸ εἶδος, συγγένειας μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ γι' αὐτό; Ἄς σκεπαστοῦμε ἀπὸ ντροπὴ ἀκούοντάς το· γιατί ἀπομακρυνθήκαμε τόσο ἀπ' αὐτὸν, ποὺ ὡστόσο προτρέπομε νὰ μιμῆσθε. Ἄς δοῦμε τουλάχιστο τὴν ἀπόσταση, γιὰ νὰ καταδικάσωμε τουλάχιστο τὸν ἑαυτὸ μας, ἐπειδὴ κατατρέχομε αὐτούς, ποὺ γιὰ χάρι τους ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὴ ζωὴ του κι ἐπειδὴ δὲ θέλομε νὰ συμφιλιωθοῦμε μ' ἐκείνους, ποὺ γιὰ νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ δὲ δίστασε οὔτε νὰ θυσιαστῆ. Ἐκτὸς ἂν εἶναι καὶ τοῦτο ἓνα ἔξοδο καὶ δαπάνη χρημάτων, ὅπως προβάλλετε στὴν ἐλεημοσύνη.

δ'. Κατανόησε γιὰ πόσα εἶσαι ὑπεύθυνος κι ὄχι μόνο θ' ἀλλάξης κατεύθυνση καὶ θὰ παλεύσης πρὸς τὴ συγχώρηση ὅσων σὲ ἀδίκησαν ἀλλὰ θὰ τρέξης, σ' ἐκείνους ποὺ σοῦ προξένησαν λύπη. θὰ σοῦ γίνουν ἀφορμὴ νὰ κερδίσης τὴ συγχώρηση, ἀφορμὴ νὰ βρῆς παρηγοριὰ γιὰ τὰ δεινὰ σου. Οἱ Ἕλληνες χωρὶς μιὰ προσδοκία τόσο μεγάλη, ὅμως σ' αὐτὰ ἐφιλοσόφησαν ὀρθά. Καὶ σὺ ποὺ ἐτοιμάζεις νὰ ἀποδημήσης μὲ τέτοιες ἐλπίδες ἀναβάλλεις καὶ διστάζεις; Κι αὐτὸ ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ χρόνος, σὺ δὲν ἔχεις τὴ δύναμη νὰ τὸ πράξης πρὶν ἀπὸ τὸ χρόνο γιὰ χάρι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ. Καὶ προτιμᾷς νὰ σβῆς τὸ πάθος χωρὶς μισθὸ περισσότερο παρὰ μὲ μισθό; Γιατὶ ἂν αὐτὸ προέλθῃ ἀπὸ τὸ χρόνο, τίποτα δὲ θὰ κερδίσης ἀλλὰ καὶ πολὺ θὰ τιμωρηθῆς, ἐπειδὴ δὲ σὲ λύγισε ὁ νόμος τοῦ θεοῦ νὰ κάμῃς ὅ,τι ἐπέτυχεν ὁ χρόνος. Κι ἂν ἰσχυρίζεσαι ὅτι σὲ φλογίζει ἡ θύμηση τῆς προσβολῆς, θυμήσου ἂν σοῦχη κάμῃ κάποιο καλὸ αὐτὸς ποὺ σὲ λύπησε καὶ ὅσα κακὰ προξένησες ἐσὺ στοὺς ἄλλους. Σὲ κακολόγησε καὶ σὲ ντρόπιασε; Σκέψου τί εἶπες καὶ σὺ γιὰ ἄλλους. Πῶς θὰ ἐπιτύχῃς τὴ συγνώμη

πού δὲν τὴν παραχωρεῖς σὲ ἄλλους; Δὲν κατηγορήσες κανέναν; Ἄκουσες ὅμως νὰ κατηγοροῦν καὶ τὸ δέχτηκες κι αὐτὸ δὲν εἶναι χωρὶς ἔνοχη. Θέλεις νὰ μάθης πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἔλλειψη μνησικακίας καὶ πόσο τοῦτο εὐχαριστεῖ τὸ θεό; Τιμωρεῖ ὅσους δοκιμάζουν χαρὰ γι' αὐτοὺς πού δίκαια ἀπ' αὐτὸν τιμωροῦνται μὲ ὅλη τὴ δίκαιη τιμωρία τους. Σὺ ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ χαρῆς. Κι ὁ προφήτης ἀφοῦ διατύπωσε πολλὰς κατηγορίες πρόσθεσε καὶ τοῦτο· Δὲν ἔνιωσαν λύπη γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ πάλι· Δὲν ἐβγῆκε ἐκείνη πού ἔμενε στὴν Ἐνὰν νὰ θρηνήσῃ τὸ σπίτι τὸ γειτονικό της. Μόλο πού κι ὁ Ἰωσήφ, δηλαδὴ οἱ φυλὲς πού κρατοῦσαν ἀπ' αὐτὸν, καὶ οἱ γείτονές του ἐτιμωροῦνταν ἀπ' ἀπόφαση τοῦ θεοῦ. Θέλει ὅμως κι αὐτῶν τὸν πόνο νὰ συμμεριζώμαστε. Γιατὶ ἂν ἐμεῖς πού εἴμαστε κακοί, ὅταν τιμωροῦμε ἕνα ὑπηρέτη μας καὶ δοῦμε κάποιον ἀπὸ τοὺς συνδούλους του νὰ γελαῖ, θυμώνουμε περισσότερο καὶ ξεσποῦμε στὸ δεύτερο τὸ θυμὸ μας, πολὺ περισσότερο θὰ τιμωρήσῃ ὁ θεὸς ἐκείνους πού χαίρονται μὲ ὅσους τιμωροῦνται. Κι ἂν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κακομεταχειριζώμαστε ὅσους τιμωρεῖ ὁ θεὸς παρὰ νὰ τοὺς συμπονοῦμε, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει αὐτοὺς πού ἔσφαλαν σ' ἐμᾶς, αὐτὸ εἶναι σημάδι ἀγάπης κι αὐτὴν βάζει πιὸ μπρὸς ἀπ' ὅλα ὁ θεός. Ὅπως στὴ βασιλικὴ πορφύρα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ λουλούδια καὶ τὰ χρώματα εἶναι πολὺτιμα, ὅσα συνθέτουν τὸ μανδύα αὐτόν, ἔτσι κι ἐδῶ· αὐτὲς οἱ ἀρετὲς εἶναι πολὺτιμες ὅποιες συγκρατοῦν τὴν ἀγάπη. Καὶ κανένα πρᾶγμα δὲν διατηρεῖ τὴν ἀγάπη τόσο, ὅσο νὰ ξεχνᾷς ἐκείνους πού σοῦ ἔφταιξαν. Μήπως δὲν ἐφρόντισε ὁ θεὸς καὶ γιὰ τὸ ἄλλο μέρος; Μήπως δὲν κατηύθηνε τὸν ἀδικητὴ πρὸς τὸν ἀδικημένο; Δὲ σέρνει αὐτὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον καὶ δὲν τὸν καλεῖ, στὴν κοινωνία μόνο μετὰ τὴ συμφιλίωση; Ὅμως γι' αὐτὸ μὴν περιμένεις ναρθῆ, γιατί ἔχασες τὸ πᾶν. Γι' αὐτὸ καὶ σοῦ ὀρίζει ὑπερβολικὴ ἀμοιβή, γιὰ νὰ προλάβῃς ἐκεῖνον. Γιατὶ ἂν συμφιλιωθῆς ἔπειτα ἀπὸ παράκληση, δὲν εἶναι πιά ἡ φιλία ἀποτέλεσμα τῆς προσταγῆς τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῆς βιασύνης ἐκείνου. Γι' αὐτὸ καὶ φεύγεις ἐσὺ χωρὶς στεφάνι, ἐνῶ τὸ βραβεῖο τὸ παίρνει αὐτός. Τί εἶναι αὐτὸ πού λέει; Ἔχεις ἐχθρὸ καὶ δὲν ντρέπεσαι; Δὲν μᾶς φτάνει ὁ διάβολος μόνο στρέφομε ἐναντίον μας καὶ τοὺς ὁμοίους μας; Μακάρι οὔτε ἐκεῖνος νὰ μὴν ἤθελε νὰ μᾶς πολεμᾷ, μακάρι μῆτε

ἐκεῖνος νὰ μὴν ἦταν διάβολος. Δὲ γνωρίζεις πόσο ἀπέραντη εἶναι ἡ εὐχαρίστηση μετὰ τὴ συμφιλίωση. Δὲν ἔχει σημασία ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι φανερό, ὅσο κρατεῖ ἡ ἔχθρα. Ὅτι εἶναι γλυκύτερο νὰ ἀγαπᾶς αὐτὸν ποῦ σὲ ἀδικεῖ παρά νὰ τὸν μισῆς, τὸ νιώθεις καλὰ μόνο ὅταν διαλυθῇ τὸ μῖσος.

ε'. Γιατὶ λοιπὸν μιμούμασθε τοὺς τρελοὺς, σπαράζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, πολεμῶντας τὴ σάρκα μας; Ἀκοῦστε πόσος λόγος γίνεται γι' αὐτὸ καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Οἱ δρόμοι ὅσων θυμοῦνται τὸ κακὸ ὀδηγοῦν στὸ θάνατο. Ὁ ἄνθρωπος διατηρεῖ ὀργὴ ἐναντίον ἀνθρώπου κι ὅμως γυρεύει βοήθεια ἀπὸ τὸ θεό. Ἀφοῦ συγκατατέθηκε στὸ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος πῶς λοιπὸν ἔπειτα κατηγορεῖ; Γιατὶ συγκατατέθηκε καὶ σ' ἐκεῖνα ὄχι γιὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζωμε μεταξὺ μας ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν τὰ ἀποτολμοῦμε ἀπὸ φόβο μήπως τὰ πάθωμε. Ἐξ ἄλλου αὐτὰ δικαιολογοῦνται ἀπὸ ἓνα παροδικὸ ξέσπασμα, ἐνῶ ἡ μνησικακία μαρτυρεῖ ψυχὴ ποῦ μελετᾷ τὴν κακία. Ἔπαθες κάποιο κακό; Δὲν εἶναι τόσο μεγάλο ὅσο αὐτὸ ποῦ θὰ κάμμης στὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴ μνησικακία σου. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ ἀγαθὸς νὰ πάθῃ κάποιο κακό. Ἄς φαναστοῦμε κάποιον μὲ παιδιὰ καὶ γυναῖκα ν᾿ἀχη πνευματικότητα. Κι ἄς ἔχη αὐτὸς πολλὰς ἀφορμὰς νὰ τὸν ἀδικήσουν, καὶ περιουσία καὶ ἀξίωμα καὶ πολλοὺς φίλους καὶ ὑπόληψη. Μόνο νὰ ἔχη καὶ πνευματικότητα. Αὐτὸ πρέπει νὰ διαθέτῃ. Κι ἄς τὸν προσβάλλωμε μὲ τὴν κατηγορία μας κι ἄς τὸν βλάβῃ ὁ μοχθηρός. Τί νὰ πειράξῃ αὐτὸν ποῦ θεωρεῖ μηδαμινὰ τὰ χρήματα; Ἄν σκοτώσουν τὸ παιδί του; Τί τὸν ἐνδιαφέρει αὐτὸν ποῦ πιστεύει στὴν ἀνάσταση; Ἄς σφάξουν τὴ γυναῖκα του. Τί σημαίνει γι' αὐτὸν ποῦ ἔμαθε νὰ μὴ θρηνηῖ τοὺς νεκρούς; Ἄς τὸν προσβάλλουν. Τί κακὸ κάνουν σ' αὐτὸν ποῦ θεωρεῖ τὰ παρόντα σὰ λουλούδι ἐφήμερο; Ἄν θέλῃς, ἄς βασανίσουν καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα του κι ἄς τὸ ρίξουν στὴ φυλακὴ. Τί σημασία ἔχει γι' αὐτὸν ποῦ διδάχτηκε ὅτι ἂν ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος καταστρέφεται, ὁ ἐσωτερικὸς ἀνανεώνεται καὶ ὅτι ἡ θλίψη πραγματοποιεῖ τὴ δοκιμασία μας. Ἐγὼ ὑποσχέθηκα ὅτι δὲ θὰ πάθῃ καμμιά βλάβη, ὁ λόγος ὅμως ἔδειξε στὴν πρόοδό του ὅτι ὠφελεῖται συνάμα μὲ τὸ νὰ ἀνανεώνεται καὶ νὰ γίνεται δόκιμος. Ἄς μὴ θλιβώμαστε μὲ τὴ χαρὰ τῶν ἄλλων, ἀδικῶντας τὸν ἑαυτὸ μας, καὶ ἐξασθενῶντας τὴν

άντοχή τῆς ψυχῆς μας. Ὁ πόνος δὲν προέρχεται τόσο ἀπὸ τὴν κακία τῶν διπλανῶν μας ὅσο γιὰ τὴ δική μας ταλαιπωρία. Γι' αὐτὸ, κι ἂν μᾶς προσβάλη κάποιος, δακρύζομε καὶ μαζευόμαστε. Κι ἂν κάποιος κλέψη, παθαίνομε τὸ ἴδιο, ὅπως ἐκεῖνα τὰ μικρὰ παιδιὰ, ποὺ οἱ πιὸ ἀστεῖοι ἀπὸ τοὺς συνομιλίκοις τους τὰ θυμώνουν στενοχωρῶντας τα ὄχι μὲ σπουδαῖα ἀλλὰ γιὰ μικρὰ ζητήματα. Κι ἂν τὰ δοῦνε νὰ ἐρεθίζωνται, ἐπιμένουν νὰ τὰ πειράζουν· ἂν ὅμως νὰ γελοῦν σταματοῦνε. Ἐμεῖς εἴμαστε πιὸ ἀνόητοι καὶ ἀπ' αὐτὰ καὶ θρηνοῦμε γιὰ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γελάμε. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐγκαταλείψωμε τὴν παιδικὴ νοοτροπία καὶ νὰ σκεφθοῦμε τὸν οὐρανό. Ἄντρες θέλει ὁ Χριστὸς νὰ εἴμαστε, ἄντρες τέλειοι. Σ' αὐτὸ προτρέπει κι ὁ Παῦλος· Ἄδελφοί, μὴν εἴστε παιδιὰ στὴ σκέψη, γίνετε νήπια στὴν κακία. Ἄς γίνωμε λοιπὸν νήπια στὴν κακία κι ἀφοῦ ἀποφύγωμε τὴν κακία, ἄς φροντίσωμε γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἔτσι θὰ ἀποκτήσωμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δοξολογία κι ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

(Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου "Πατερικὸν Κυριακοδρόμιον", Τόμος Δεύτερος, Ἀθῆναι 1969, σελ.142-153)